

De Canon van Nederland

Infosheet

Deze infosheet biedt een beknopt overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen rond de Canon van Nederland in de afgelopen twintig jaar op basis van publicaties uit de bibliotheek van de Boekmanstichting. Aanleiding is de presentatie van het rapport [Open vensters voor onze tijd — De Canon van Nederland Herijkt](#) van de Commissie Herijking Canon van Nederland, op 22 juni 2020.

Voorgeschiedenis

Rond de eeuwwisseling publiceerden hoogleraar sociologie van de kunst Bram Kempers en cultuurfilosoof Maarten Doorman oproepen in dagbladen om een culturele canon in te stellen. In '[Onze cultuur zoekt dringend een nieuwe canon](#)' (*NRC Handelsblad*, 11 september 1999) stelt Kempers dat het nodig is een gelaagde canon te definiëren, met name als richtsnoer binnen het onderwijs. Doorman beargumenteert in '[Springplank voor vernieuwing: over het belang van de canon in het kunstonderwijs](#)' (*NRC Handelsblad*, 17 mei 2002) dat de canon onterecht als conservatief, onveranderlijk en elitair wordt gezien. Volgens hem is de canon per definitie in ontwikkeling en kan deze juist veel betekenen voor jongeren die een dergelijk referentiekader niet van huis uit meekrijgen.¹

Een paar jaar later adviseert de Onderwijsraad in het rapport [De stand van educatief Nederland](#) (2005) dat het noodzakelijk is meer aandacht te besteden aan de canon als uiting van onze culturele identiteit: 'De raad wil de relevantie van het onderwijs voor de samenleving versterken door te komen tot een nieuwe canon voor het onderwijs. Hierbij gaat het om die waardevolle onderdelen van onze cultuur en geschiedenis die we nieuwe generaties via het onderwijs willen meegeven.' Het advies wordt overwegend positief ontvangen. De publieke discussie gaat vooral over de vraag wat er onder de canon zou moeten vallen. In het interview '[De kansen van de culturele canon](#)' (*Bulletin cultuur & school*, nr. 37, 2005) vertellen docent Nederlands Marten Kircz en cultuurfilosoof Kees Vuyk over de kansen en mogelijkheden van een culturele canon.

Aanvang

Op 26 mei 2005 geeft de toenmalige minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), Maria van der Hoeven, [per brief](#) opdracht aan de commissie-Van Oostrom om een Nederlandse canon voor het primair en voortgezet onderwijs te ontwikkelen. Het doel ervan is het realiseren van

¹ Zie ook Maarten Doormans oratie [Kiekertak en Klotterboeke: gedachten over de canon](#) (2004).

gedeelde (cultuur)historische kennis, waarbij ook rekening wordt gehouden met de bredere internationale context; de zowel positieve als negatieve aspecten die de Nederlandse cultuur hebben gevormd; en de wederzijdse invloed tussen de Nederlandse cultuur en niet-Nederlandse culturen.

Zodra de officiële opdracht verschijnt, volgen reacties uit het culturele veld. Zo betoogt Maarten Doorman in '[De canon bestaat allang](#)' (*de Volkskrant*, 25 juni 2005) dat aan de opdracht twee vergissingen ten grondslag liggen. Ten eerste dat politieke overwegingen een rol spelen bij de opdrachtverstrekking. Ten tweede dat de canon — 'het geheel van teksten, beelden, kunstwerken en historische gebeurtenissen dat het referentiekader vormt van een gedeelde cultuur' — opnieuw zou moeten worden uitgevonden. Lector kunst- en cultuureducatie Folkert Haanstra vraagt zich in '[De kunstvakken en de canon](#)' (*Nieuwsbrief Kunsten '92*, nr. 31, 2005) af of zo'n canon wel nodig is voor de kunstvakken in het primair en voortgezet onderwijs. Volgens hem had de overheid de bestaande kerndoelen beter kunnen behouden.

Op 31 augustus 2005 vindt een persconferentie plaats over de start van de commissie-Van Oostrom, [met inleidingen van minister Van der Hoeven](#) en [staatssecretaris van Cultuur en Media Medy van der Laan](#), en [een toespraak van voorzitter Frits van Oostrom](#). Als belangrijk motief noemt Van Oostrom het geven van meer ruggesteun voor canononderwijs. Ook benadrukt hij het belang van de vorm naast de reeds veel bediscussieerde inhoud.

Het cultuur- en onderwijsveld organiseren verschillende debatten over de canon: bijvoorbeeld [De \(nationale\) culturele canon en het voortgezet onderwijs](#) door Cultuurnetwerk Nederland, Erfgoed Actueel en Stichting Lezen op 1 december 2005 met onder andere Kees Vuyk, historicus Jan Blokker jr. en cultuursocioloog Ton Bevers; en het Boekmandebat [Een canon voor het onderwijs: wat kan de cultuursector daarvan leren?](#) op 6 juli 2006 met de belangrijkste spelers in het onderwijsdebat over de vraag wat zij van een canon verwachten.

Resultaat

De [Tussenrapportage commissie Ontwikkeling Nederlands Canon](#) verschijnt op 2 februari 2006, [deel A](#) en [deel B](#) van [entoen.nu: De Canon van Nederland — Rapport van de commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon](#) datzelfde jaar op 16 oktober. Het eerste deel bevat onder meer een concreet ontwerp van de Canon van Nederland (in vijftig 'vensters') en een toelichting op hoe deze in het onderwijs kan worden geïmplementeerd. Bovendien adviseert de commissie-Van Oostrom om de canon over vijf jaar te herzien; 'het is geen in beton gegoten canon'. Het tweede deel betreft een nadere uitwerking van de canon en een overzicht van de historische hoofdlijnen.

In het artikel '[De canon als inspiratiebron](#)' (*Bulletin cultuur & school*, nr. 45, 2006) worden de eerste reacties geïnventariseerd. Vanuit het cultuur- en onderwijsveld klinken overwegend positieve geluiden, hoewel bepaalde gebeurtenissen, personen en (diverse) perspectieven worden gemist. In 2006 verschijnt ook de bundel [Controverses rond de canon](#).² Verschillende auteurs gaan in op de context van het debat over culturele identiteit en burgerschap, het probleem van staatsbemoediging met het

² Beschikbaar in de [bibliotheek van de Boekmanstichting](#) en als [download via ResearchGate](#).

geschiedenisonderwijs, het neonationale perspectief van de historische canon, en de vaderlandse canon en de veranderde historische cultuur.

Op 5 december 2006 vindt het tweede Boekmandebat over de canon plaats, [Onderwijs Canon Cultuur](#), waarin wordt gesproken over de concrete invulling die de culturele sector kan leveren aan de voorstellen van de commissie. Er wordt een oproep gedaan aan instellingen om hun plannen op het gebied van canonvorming aan de Boekmanstichting door te geven, wat resulteert in de publicatie [Culturele canonvorming: een eerste inventarisatie](#) (2007). Naar aanleiding hiervan organiseert de Boekmanstichting het rondetafelgesprek [Culturele canonvorming](#) op 13 juni 2007, met een inleiding van Maarten Doorman over onder andere de knelpunten rond culturele canonvorming. Verschillende vertegenwoordigers van instellingen spreken vervolgens over de praktische en methodologische aspecten van canonvorming.

Daarnaast worden naar aanleiding van het rapport van de commissie-Van Oostrom tientallen [provinciale, regionale en lokale canons](#) ontwikkeld — van de Amsterdamse Canon en de Canon van Oldenzaal tot de Fryske Kanon en de Canon van Utrecht Zuidoost.

Implementatie

In juli 2007 verschijnt [deel C](#) van [entoen.nu en verder: De Canon van Nederland — Rapport van de commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon](#): een hoofdlijnenreactie naar aanleiding van de respons op het gepresenteerde ontwerp, inclusief een aantal wijzigingen. Later dat jaar start ook de conferentiereeks [De Canonkaravaan](#) in Breda, georganiseerd door Erfgoed Nederland. De in totaal zestien conferenties — in alle provincies en grote steden — moeten het praktische gebruik van de canon in het onderwijs stimuleren met lezingen en workshops.

De stichting Entoen.nu bevordert de verdere verspreiding van de canon en is medeverantwoordelijk voor de implementatie van de canon in het onderwijs. Directeur Hubert Slings bespreekt in het artikel '[Canonmania](#)' (*Bulletin cultuur & school*, nr. 15, 2008) wat er moet gebeuren voordat de Canon van Nederland vanaf schooljaar 2009/2010 wordt ingevoerd in de onderwijscurricula. Een jaar later schrijft projectleider erfgoededucatie Cees Hageman (Erfgoed Nederland) een inleiding op het gebruik van de canon, '[De kunst is het te kiezen](#)' (*Kunstzone*, nr. 8, 2009). Hij roept docenten op zich niet blind te staren op de onvolledigheid van de canon en een eigen invulling te geven aan de vijftig vensters. Vlak voordat het eerste 'canon-schooljaar' begint, verschijnt [Boekman 79: De canondiscussie](#). In het zomernummer van het tijdschrift staan bijna twintig artikelen en columns over de canon — van cultuurspecifieke canons voor film, theater en muziek tot wat canondiscussies ons vertellen over identiteit.

In opdracht van OCW was reeds onderzoek gedaan naar de stand van zaken omtrent de kennis over en het gebruik van de canon in het onderwijs, [De canon in het onderwijs: een nulmeting](#) (2008). De belangrijkste conclusie: scholen zijn onvoldoende op de hoogte van de canon. In 2009 verschijnt vervolgens het onderzoeksrapport [De canon in het primair onderwijs](#), waarmee inzichtelijk wordt gemaakt hoe de canon geïntegreerd kan worden bij verschillende vakken. Vijf jaar na de nulmeting verschijnt [De canon in het basisonderwijs](#) (2012), een onderzoeksverslag van de vervolgmeting naar het

gebruik van de canon in het primair onderwijs. Daaruit blijkt onder meer dat de bekendheid van de canon flink is toegenomen.

Herijking

Acht jaar na de invoering in de onderwijscurricula staat de Canon van Nederland opnieuw in de schijnwerpers. In het Regeerakkoord 2017-2021 [Vertrouwen in de toekomst](#) (10 oktober 2017) staat dat de in 2006 opgestelde canon leidend is bij het investeren in een betere zichtbaarheid en toegankelijkheid van belangrijke historische plaatsen. Bovendien is het plan dat de canon wordt uitgereikt aan alle achttienjarigen en personen die het Nederlanderschap verwerven, om zo de kennis over de Nederlandse geschiedenis te vergroten.

In juni 2018 besluit de Tweede Kamer een nieuwe commissie in te stellen om de Canon van Nederland opnieuw te evalueren. Op het verzoek van minister van OCW Ingrid van Engelshoven worden onderzoeken uitgevoerd naar de huidige stand van zaken omtrent de canon binnen het onderwijs ([De canon van Nederland: vervolgonderzoek 2018/19](#)) en naar de mening van jongeren over de canon ([Rapportage groepsessies canon](#)).

Op 31 mei 2019 geeft Van Engelshoven [per brief](#) opdracht aan professor James Kennedy om een onafhankelijke commissie samen te stellen voor de herijking van de Canon van Nederland. Daarin vraagt zij Kennedy niet alleen rekening te houden met de verschillende functies van de canon, maar tevens aandacht te besteden aan diverse verhalen en perspectieven. Ook moeten de schaduwkanten van de Nederlandse geschiedenis voldoende belicht worden. Dat laatste wordt de meest besproken passage in de oploeiende discussie tussen voor- en tegenstanders: is het koloniale verleden inderdaad onvoldoende aanwezig in de canon? En in hoeverre is hier sprake van onwenselijke politieke sturing, zoals rechtse partijen in de Tweede Kamer stellen?³

In [een interview](#) met *de Volkskrant* (18 juni 2019) reageert samensteller Frits van Oostrom op alle commotie over de Canon van Nederland. Hij benadrukt dat de canon is gemaakt voor het onderwijs en vindt dat het niet belast moet worden met politieke wensen. Volgens Van Oostrom was het voor zijn commissie vanzelfsprekend om thema's als slavernij, vrouwenemancipatie en het koloniale verleden te verwerken, maar moest de canon ook dienen als een inspirerend fundament voor leerlingen.⁴

Voor een overzicht van de gebruikte bronnen en meer literatuur over de canon zie www.boekman.nl/infosheet-canon.

³ 'Herziening van de huidige Canon is wel/niet nodig' (*NRC Handelsblad*, 7 juni 2019); 'De Kamer verwijt minister 'politieke sturing' bij de vernieuwing van de Canon' (*Trouw*, 2 juli 2019).

⁴ Van de vijftig vensters van de commissie-Van Oostrom zijn er vier gewijd aan kolonialisme, drie aan vrouwen en één aan slavernij.